

<https://helda.helsinki.fi>

Vanhimmat uralilaiset postpositiot kielen muutoksen ilmentäjinä

Grünthal, Riho

Suomalais-Ugrilainen Seura
2020

Grünthal , R & Jalava , L 2020 , Vanhimmat uralilaiset postpositiot kielen muutoksen
pöilmentäjinä . julkaisussa <0 A A K < K È = M : 2 5 2 M @ B C @ M B ? > A B A 0 < K =
miscellanea in honorem Ulla-Maija Forsberg . Vuosikerta. 275 , Mémoires de la Société
Finno-Ougrienne , Nro 275 , Suomalais-Ugrilainen Seura , Helsinki , Sivut 112-128 . <https://doi.org/10.33341/sus.11.8>

<http://hdl.handle.net/10138/327192>

<https://doi.org/10.33341/sus.11.8>

---

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Vanhimmat uralilaiset postpositiot kielen muutoksen ilmentäjinä

1. Johdanto

Adpositiot eli post- ja prepositiot ovat kieliopin ja sanaston välimaastoon sijoittuva kategoria. Ne ovat substantiivien kaltaisia, itsenäisen merkityksen omaavia mutta syntaktisesti epäitsenäisiä yksiköitä, joita käytetään aina adpositiolausekkeessa (AdpP) yhdessä substantiivin tai substantiivilausekkeen kanssa. Adpositiot ilmaisevat nominin tai nominilausekkeen suhdetta johonkin asiaan tai olioön, tyypillisesti spatiaalisia tai temporaalisia suhteita, esim. *talon alle*, *ennen aamua*, tai esimerkiksi kausaalista tai komitatiivista suhdetta tai välinettä kuten *sateen vuoksi*, *kahvin kanssa*. Uralilaisissa kielissä adpositiot ovat lähes poikkeuksetta postpositioita lukuun ottamatta saamea ja itämerensuomea, joissa esiintyy jonkin verran myös prepositioita (Grünthal 2005, 2019, (tulossa), Stoebe 1968: 253–254, 286). Vaikka postpositioita voidaan analysoida sanaluokkana, ne ovat ensisijaisesti lausekkeen muodostajia, eivät yksittäisiä konstituentteja. Postpositioiden diakronista kehitystä tarkasteltaessa perusyksiköitä ovat siksi sekä lekseemi että postpositiolauseke (PostpP). Jälkimmäinen vastaa tyypillisesti morfosyntaktiselta rakenteeltaan genetiivilauseketta. Sekä pääsana että täydennys voivat taipua nominien tavoin, täydennys tavallisesti kieliopillisessa sijassa ja postpositio tyypillisesti paikallissijoissa, usein vajaaparadigmaisena.

Tässä artikkelissa havaintomme keskittyvät ensisijaisesti postpositioihin leksikaalisina ja morfologisina yksikköinä. Tavoitteenamme on esittää yleiskuva siitä, millaisia sanastollisia ja morfologisia muutoksia yksittäisissä kielissä tapahtuu ja miten postpositiot joko säilyttävät vanhaa morfologiaa tai mukautuvat produktiivisiin taivutusparadigmoihin. Tarkastelemme suhteellista spatiaalista sijaintia 'alla', 'yllä', 'edessä' ja 'takana' ilmaisevia kantauralin adpositiosanueita kantaaurallissa ja nykyisissä uralilaisissa

kielissä. Tällaisista suhdesanoista kantauraliin voidaan varmimmin rekonstruoida **ila-* (~ **ala-*) 'alla, alapuolella', **edi-* 'edessä', **miŋä-* ~ **müŋä-* 'takana, jälkeen', **taka-* 'takana', ja **(w)üli-* 'yllä' (Aikio 2015: 33–34, Sammallahti 1988: 536, 541, 546, UEW: 6, 71–72, 276–277, 506–507, 573–574). Näiden viiden postpositioivartalon lisäksi kantauraliin voidaan rekonstruoida myös suhdesana **läsi-* 'lähellä, vastapäätä oleva' (Helinski 1999, Aikio, tulossa), joka kuitenkin jää tässä tarkastelumme ulkopuolelle. Lisäksi käsittelemättä jää useita muita merkitykseltään spatiaalisia adpositioryhmiä, kuten 'sisällä', 'vieressä' ja 'keskellä'. Näitä merkityksiä ilmaisevia postpositioita esiintyy nykyisissä uralilaisissa kielissä, ja todennäköisesti vastaavia on ollut myös kantauralissa, vaikka ne eivät ole säilyneet nykykielissä ainakaan yhtä laajalevikkisinä kuin yllä mainitut. Viiden tarkastelemamme postposition jatkajat nykyisissä uralilaisissa kielissä ovat hyvin tai suhteellisen laajalevikkisiä postpositiota. ja Niiden funktioiden perusteella myös kanta-kielen sanoille on rekonstruoitu spatiaalinen merkitys, ja voidaan olettaa, että nämä sanat ovat jo kantauralissa toimineet postpositioina. Uralilaisissa kielissä on myös muita nykykielissä suhteellista sijaintia ilmaisevina postpositioina toimivia leksemejä, jotka on rekonstruoitu kantakieleen. Esimerkiksi marin *ŋenge-* 'taka-' palautuu kantauraliin, mutta koska sen vastineet, pohjoismansin *saangk*, etelämansin *säŋ* 'lantio' ja unkarin *segg* 'takapuoli', merkitsevät ruuminosaa, on myös sanan kantauralilaisen rekonstruktion merkitykseksi oletettu nominia 'takapuoli' (Bereczki 2013: 225, UEW 472). Lisäksi unkarin sanan osalta on jouduttu olettamaan sibilantin epäodotuksenmukaista post-alveolaaristumista **š* > /s/ > unk. /š/ (EWU 1314; vrt. Kulonen 1993: 33–35). Monissa maailman kielissä adpositiot kieliopillistuvatkin tyypillisesti juuri substantiiveista, hyvin usein ruuminosaa merkitsevista sanoista (Hilpert 2007, Hagege 2010: 162–171, Haspelmath 2003: 40, Heine & Kuteva 2002: 46–50, Ojutkangas 2001).

Arvioidessamme postpositioiden ja postpositiolausekkeen arkaismeja ja innovaatioita sekä etymologisesta että morfologisesta näkökulmasta lähtökohtamme ovat seuraavat:

- (i) Spatiaaliset postpositiot 'yllä', 'alla', 'edessä' ja 'takana' kuuluvat vanhaan uralilaiseen perussanastoon.
- (ii) Postpositiot ovat postpositiolausekkeen syntaktisia pääsanoja, vaikka ne määrittävät funktionaalisesti täydennyksen eli lausekkeen nominin kieliopillisen aseman.
- (iii) Nominin jälkeisen syntaktisen asemansa ja kieliopillisen merkityksensä takia postpositiot rinnastuvat funktionaalisesti sijapäätteisiin ja usein suffiksoituvat sellaisiksi.
- (iv) Postpositioilla ja substantiiveilla on usein yhteisiä morfologisia ominaisuuksia, ja molempiin voi liittyä sijapäätteitä, lähinnä paikallissijoja, tai possessiivisuffikseja.
- (v) Erotukseksi substantiiveista kieliopillistuneisiin postpositioihin ei voi liittyä numerustunnusta tai kieliopillisia sijoja.
- (vi) Postpositiot säilyttävät arkaistisia taivutusmuotoja, mutta ne saattavat myös mukautua produktiivisiin taivutussäntöihin.

Näitä lähtökohtia käsittelemme tarkemmin luvuissa 2 ja 3. Neljännessä luvussa perehdyimme tarkemmin tutkittavien viiden vanhimman uralilaisen postposition levikkiin, uudennoksiin ja taivutukseen. Viides luku on yhteenveto tarkastelumme tuloksista.

2. Adpositiot ja kielen muutos

Adpositiot ovat lähes universaali kategoria, joka puuttuu vain harvoista kielistä (Dryer 2013, Hagège 2010). Matthew Dryerin 1183 kieltä käsittävässä otoksessa vain 30:ssa eli alle neljässä prosentissa ei esiinny ollenkaan adpositioita, lähinnä Pohjois-Amerikassa ja Australiassa. Pohjois-Euraasiassa ainoa adpositiottomaksi mainittu kieli on Kamtšatkalla puhuttava itelmeeni. (Dryer 2013.)

Kieliopillisesti postpositiot ovat adpositiolausekkeen syntaktisia pääsanoja, jotka määräävät täydennyksenään toimivan substantiivin sijan. Postpositioilla on lisäksi se nomineille tyypillinen ominaisuus, että ne saavat taivutuspäätteitä, joskin rajatunmin kuin tavalliset substantiivit. Postpositioihin liittyvät etenkin paikallissijapäätteet, kun taas kieliopilliset sijat eivät tyypillisesti esiinny postpositioissa. Nominien taivutus-kategorioista sijapäätteet ja possessiivisuffiksit voivat uralilaisissa kielissä liittyä postpositioihin, kun taas numerustunnus ei.¹

Artikkelin aiheen kannalta uralilainen kielikunta on sikäli yhtenäinen, että postpositioita esiintyy kaikissa uralilaisissa kielissä. Diakronista kiinnostavuutta lisää se, että morfologiset erot ja kielikohtaiset muutokset näkyvät sekä postposition että sen täydennyksen taivutuksessa. Spatiaalisten suhteiden ilmaisemiseksi on käytössä kolme peruskeinoa eli (1) sijapäätteet, (2) adpositiot ja (3) muut suhdesanat, jollaisina eräitä substantiiveja voidaan toisinaan käyttää.

niittymari

(1)	<i>Marija Afanasjevna</i>	<i>myj-ym</i>	<i>joča</i>	<i>pörty-štö</i>	<i>onč-en</i>
	M. A.	minä-ACC	lapsi	talo-INE	nähdä-GER

kuš-t-en

kasvaa-CAUS-PST.3SG

’M. A. kasvatti minut lastenkodissa.’

(SMJa 5: 236)

(2)	<i>pört</i>	<i>ončylno</i>
	talo	edessä

’talon edessä’

(SMJa 4: 311)

1. Ainoa tunnettu poikkeus ovat turkkilaiskielten vaikutuksen alaiset udmurtin murteet, jossa jopa monikon tunnus voi liittyä eräisiin postpositioihin (Arkhangelskiy & Usacheva 2015).

- (3a) *Körg-em-lan iže saj-yn čuč-eš.*
sisus-1SG-DAT vihdoin hyvä-ADV tuntua-3SG
'Sisimmälleni/sisälläni tuntuu vihdoin hyvältä.'
(SMJa 3: 42)
- (3b) *pört körgy-štö*
talo sisus-INE
'talon sisällä'
(SMJa 3: 46)

Uralilaisissa kielissä spatiaalinen järjestelmä rakentuu siten, että rajatun tilan 'sisällä' olevaa tai tapahtuvaa sekä sinne tai sieltä suuntautuvaa ilmaistaan lähes kaikissa kielissä oletusarvoisesti paikallissijoilla: *talo-ssa* (talo-INE, suomi), *dálu-s* (talo-LOC, pohjoissaame), *pört-štö* (talo-INE, niittymari), *xard-xəna* (talo-LOC, tundranenetsi). Rajatun tilan ulkopuolella olevaa tai tapahtuvaa ilmaistaan joko paikallissijoilla tai adpositioilla, joskus sekä että (esim. *talolla ~ talon vieressä*), ja suhteellisen sijainnin laatu täsmennetään spatiaalisella adpositiolla (*talon edessä* vs. *talon alla*) Funktionaalisesta samankaltaisuudesta huolimatta sijapäätteiden ja adpositioiden perusero on siinä, että sijapäätteet ovat synkronisesti yksimorfeemisia, sidottuja morfeemeja, kun taas adpositiot ovat usein kaksimorfeemisia ja vapaita morfeemeja. Rajatun tilan ulkopuolista relaatiota tavallisesti määrittävä postpositio voi sekundaaristi osoittaa myös spesifimpää rajattua tilaa, kuten *tien päässä* lähtökohtaisen ulkopaikallissijaisen ilmaisun *kirjan päällä* rinnalla (vrt. Ojutkangas 1998: 70).

Spatiaalisten suhteiden ilmaisukeinot muodostavat funktionaalisen jatkumon, jossa tapahtuu luontevia diakronisia siirtymiä substantiivien kieliopillistuessa postpositioiksi ja postpositioiden suffiksoituessa sijapäätteiksi (ks. esim. Aikio & Ylikoski 2007 itämerensuomen *l*-sijoista ja Ylikoski 2011 länsiuralilaisten kielten paikallissijojen kehityksestä sekä Ylikoski 2016 länsiuralin *s*-sijoista). Syntaktisilta ominaisuuksiltaan postpositioilla on yhtenevyyksiä lisäksi adverbien kanssa. Usein postpositioita voidaan käyttää ilman täydennystä yksittäisinä verbin määritteinä, jolloin ne toimivatkin adverbeina, esim. *hän tuli lähelle* (adv.) vs. *hän tuli talon lähelle* (postp.). Genetiivilausekkeen ja postpositiolausekkeen samanlainen rakenne kuitenkin paljastaa, että postpositiot polveutuvat usein suhdenomineista, esimerkiksi ruumiinosien nimityksistä. Niiden lisäksi kuitenkin myös adverbeista kehittyy uralilaisissa kielissä uusia adpositioita (Majtinskaja 1982: 38–45, Grünthal, tulossa).

Vanhemmassa fennougriasisessa tutkimuksessa postpositioita on käsitelty ensisijaisesti leksemeinä, joiden diakronian selittäminen perustui pitkään lähinnä etymologiseen tutkimukseen. Vanhimpien uralilaisen kantakielen kieliopillista rakennetta koskevien väitteiden mukaan kantakielessä ei olisi tunnettu postpositioitakaan, vaan ne olisivat myöhäsyntyinen, nomineja ja verbejä nuorempi sanaluokka (Majtinskaja 1982: 17, 37, 57–69, Raun 1988: 556, Ravila 1945: 319, 1953: 45, 1957: 7, Stoebe 1968: 3, 254, 286, Tauli 1966: 12). On myös viitattu siihen, ettei ole todisteita uralilaiseen kantakieleen palautuvista adverbeista ja muista taipumattomista sanoista (Janhunen 1982: 28), ja myös kantakielen adpositioita on pidetty taipumattomina (Majtinskaja 1982: 10).

Nykyisissä uralilaisissa kielissä ainakin osa postpositioista voidaan erottaa substantiiveista morfosyntaktisin ja distributionaalisin kriteerein. Sekä nykyuralilaisten kielten että laajemmin kielitypologian perusteella on syytä olettaa, että kantaaurilaisissa käytettiin postpositioita samaan tapaan kuin niitä käytetään nykyuralilaisissa kielissä. Osa uralilaisista postpositioista on ja oli pitkälle kieliopillistuneita, eikä niillä ole läpinäkyviä paralleleja substantiiveissa tai muissa sanaluokissa (esim. suomen *taka-* ja *luo-*). Osalla taas on. Monia kieliopillisia suhteita voidaan ilmaista tavallisella substantiivilla määritteen ja pääsanana sisältävässä lausekkeessa, ks. esimerkki (3a–b). Esimerkkejä suomen kielen sanoista, jotka ovat käytössä sekä postpositiona että substantiivina ovat *pää* : *päässä* : *päällä*, *väli* : *väliin*, *aika* : *aikana*, *rinta* : *rinnalla*, *tie* : *tiellä*, *varjo* : *varjolla* (VISK § 688 ja 693).

3. Postpositioiden diakroniset muuttujat

Leksikaaliselta ja morfologiselta kannalta postpositioiden tärkeimmät muuttujat ovat sana, taivutus pääte ja morfeemikombinaatiot. Uralilaiset postpositiot poikkeavat tavallisista substantiiveista morfologisesti erityisesti siksi, että ne ovat vajaaparadigmaisia. Ne eivät taivu kieliopillisissa sijoissa, eivät kaikissa adverbiaalisissa sijoissakaan, jos sellaisia on useita. Paikallissijoihin rajautuvan vajaaparadigmaisuuden takia peruspostpositioissa ilmenee kahdenlaista kehitystä. Yhtäältä osa postpositioista mukautuu joissakin kielissä produktiiviseen taivutusmorfologiaan, kuten ersän *vel'ks-s* ylä-ILL : *vel'ks-se* ylä-INE : *vel'ks-ste* ylä-ELA (< **(w)üli* 'yllä, päällä'), jotka on lisäksi mukautettu synkroniseen morfologiaan hyvin produktiivisen nominijohtimen *-ks* avulla. Toisaalta ne säilyttävät jäänteitä vanhasta epäproduktiiviseksi muuttuneesta paikallissijataivutuksesta. Esimerkiksi ersässä samaan 'ylä'-paradigmaan kuuluva *vel'-d'e* ylä-ABL 'kautta, pitkin' on leksi-kaalistunut ja merkitykseltään abstrahoitunut ablatiivimuoto (ks. taulukko 3 alempana).

Tarkastelemiemme vanhojen postpositioiden jatkajat saavat siis osassa kieliä tavallisista nomineista poikkeavat paikallissijapäätteet. Esimerkit (4–5) havainnollistavat vanhan **taka*-postposition morfosyntaktista rakennetta tundranenetsissä ja suomessa. Kun postpositio vaihtuu toiseen suhdeseanaan, voi sijapäätteenkin olla toinen, kuten rajaamatonta tilaa 'vieri' ilmaisevassa, nuorempaan kerrostumaan kuuluvissa suhdeseanoissa (6–7).

tundranenetsi		suomi	
(4)	<i>xarəd-h t'axə-na</i> talo-GEN taka-LOC(PF) 'talon takana'	(5)	<i>talo-n taka-na</i> talo-GEN taka-ESS 'talon takana'
tundranenetsi		suomi	
(6)	<i>xarəd-h xew-xəna</i> talo-GEN vierä-LOC 'talon vieressä'	(7)	<i>talo-n viere-llä / viere-ssä</i> talo-GEN vierä-ADE / vierä-INE 'talon vieressä'

Kummassakin kielessä merkitystä ’taka-’ osoittaa vanhaan uralilaiseen sanastoon kuuluvan postpositioivartalon **taka-* jatkaja. Myös vanha lokatiivin päätte **-na* on läpinäkyvän samankaltainen, joskin nykysuomessa ja muissa itämerensuomalaisissa kielissä sitä käytetään pääasiassa toisessa tehtävässä predikatiiviadverbiaalisena essiivinä (vrt. de Groot 2017). Esimerkeissä (3–4) suhdesanan merkitys on ’vieressä, vierellä’, ja sekä suomessa että tundranenetsissä käytetään uudempaa, kummankin kielen nominintaivutuksessa oletusarvoisesti käytettävää olosijasuffiksia: tundranenetsissä *-xəna*-lokatiivia, suomes-
sa adessiivia tai inessiiviä.

Tundranenetsissä postpositiot (kuten *t’axə-* ’taka-’) voidaan erottaa nomineihin kuuluvista suhdesanoista (*xew* ’sivu’) morfologisin perustein, sillä niiden taivutus-
päätteet ovat systemaattisesti erilaiset (Salminen 1993). Suomessa taas syntaktisesti epäitsenäisillä, ainoastaan adpositiolausekkeen pääsanana toimivilla leksemeillä, ei ole yhtenäistä taivutusmorfologiaa, vaan kuten monissa muissakin uralilaisissa kielissä, postpositioissa esiintyy sekä produktiivisia että kivettyneitä sijatunnuksia, jopa saman leksemin eri taivutusmuodoissa. Postpositioiden diakronista kehitystä voidaan tarkastella useammalla tasolla, lähtemällä niiden synkronisista leksikaalisista, morfologisista tai syntaktisista ominaisuuksista. Postpositioiden rakenteelliset ja semanttiset ominaisuudet, jotka vaikuttavat yksittäisten postpositioiden ja postpositiolausekkeen (PostpP) kehitykseen, on koottu taulukkoon 1.

sana	morfologia	lauseke (PostpP)
leksikaalinen merkitys		
sana morfologisena yksikkönä (morfeemina)	postposition taivutuspäätteet (sija, persoona)	morfosyntaktinen rakenne (N(+CX) + Postp(+CX(+PX)))
läpinäkyvä merkitys	produktiivinen	odotuksenmukainen
leksikaalinen	kieliopillistunut	poikkeava
<i>pää</i> <i>taka-</i>	<i>pää-llä-ni</i> <i>taka-na-ni</i>	<i>pöydä-n pää-llä</i> <i>talo-n taka-na</i>

Taulukko 1. Postpositioiden diakroniset muuttujat.

Uralilaisten kielten vanhimpien muodon ja merkityksen perusteella tunnistettavien postpositioiden kehitys ilmentää jatkuvaa muutosta. Vaikka uusia postpositioita voi syntyä helposti esimerkiksi suhdesanoina käytettävistä, ruumiinosaa merkitsevästä substantiiveista, kehitystä säätelevät sanojen morfologiset ominaisuudet ja postpositiolausekkeen morfosyntaktinen rakenne. Lisäksi valtaosa postpositioista on erikoistunut erilaisiin spatiaalisiin ja temporaalisiin rakenteisiin. Typologisen vertailun näkökulmasta morfologia on kielen eri osa-alueista tapauskohtaisin, ja yksittäisten morfologisten

komponenttien esiintyminen on kielikohtaisempaa kuin esimerkiksi fonologian ja syntaksin tapauksessa (Baerman & Corbett 2007: 115, Haspelmath 2007). Siksi myös paikallissijaparadigmat ovat tyypillisesti erilaisia, vaikka niitä kutakuinkin kaikissa uralilaisissa kielissä esiintyy. Sama pätee myös tilan ilmaisemiseen, joka huolimatta ihmisen kielellisen ajattelun yhteisestä kognitiivisesta perustasta vaihtelee huomattavasti eri kielissä, hyvin läheisissäkin kielimuodoissa (Levinson 2003).

Postpositioiden tapauksessa sana on osa postpositiolauseketta, ja sellaisena ensisijaisesti morfeemi, toissijaisesti lekseemi. Postpositio on tästä näkökulmasta usein kaksimorfeeminen, koska se koostuu sekä vartalosta että taivutusmorfeemista. Kun postpositio kieliopillistuu ja lekseemin mahdollinen appellatiivinen merkitys hämärtyy, myös sanavartalossa voi tapahtua muutoksia, vrt. edellä mainittu unkarin sanan *segg* 'taka(listo)' marilainen vastine *šenge-* 'taka-'. Morfeemina postpositio ei enää ole yhdistettävissä esim. alkuperäiseen substantiiviin, vaan se säilyttää kieliopillisen funktionsa kannalta keskeiset ominaisuudet eli vartalon ja affiksin yhdistävät morfologiset säännöt.

4. Uralilaisen kantakielen postpositioiden kehitys

Kantauraliin palautuvien viiden postposition levikki on epäsymmetrinen, ja tätä tarkastelemme seuraavissa alaluvuissa ja postpositiokohtaisissa taulukoissa. Postpositioita voi pitää vanhaan perussanastoon kuuluvina käsitteinä, mutta ainoastaan **ila-* (**ala-*) 'alla (jne.)' esiintyy kaikissa uralilaisissa kielilihaaroissa, kun taas 'yllä', 'edessä' ja 'takana' -merkityksiset vanhat postpositiosanueet puuttuvat jostakin kielikunnan haarasta tai joistakin kielistä.

Tarkastelemme myös kunkin postposition taivutusta tulo- (Loc+) olo- (Loc=) ja erosijassa (Loc-) sekä väylää osoittavassa prolatiivisessa sijassa (Loc~). Useimmissa uralilaisissa kielissä postpositiot taipuvat erityisesti näissä sijoissa. Taivutetut postpositiot ilmaisevat lokaation suhdetta referenssipisteeseen: liikettä sinne, sieltä pois, sen kautta/läpi tai staattista sijaintia. Kutakin postpositiota ja merkityskategoriaa tarkastelemalla ilmenee, käytetäänkö uralilaisissa kielissä vanhoja taivutuspäätteitä vai produktiivisia, synkronoituja muotoja, ja onko vanhan postposition tilalle tullut uusi samanmerkityksinen. Tarkastelemme seuraavia uralilaisten kielten päähaaroja edustavia kieliä: pohjoissaame, suomi, ersä, mari, udmurtti, pohjoismansi, itähanti, unkari ja tundraanetsi.

Taulukoissa esitelty perustuu kielikohtaisista sanakirjoista (Sammallahti 1993, MdWb, SMJa, Bartens 2000, Riese 2001, Forsberg 2018, Csepregi 1998, Filchenko 2007, Tereščenko 1965) ja kieliopeista sekä etymologisista lähteistä koottuun materiaaliin. Taulukoiden pohjaväriässä valkoinen osoittaa vanhaa, säilynyttä postpositiovartaloa, vaaleanharmaa sekundaaria vastineetonta postpositiovartaloa ja tummanharmaa sekundaaria postpositiota, jolla on myös vastineita.

4.1. *ila- (*ala-) 'alla'

Laajalevikkisin ja sellaisena konservatiivisin postpositio on *ila (UEW: 6, Janhunen 1981: 227, Sammallahti 1988: 536, Aikio 2015: 59), joka on säilynyt lähes kaikissa päähaaroissa, ja jota käytetään niissä postpositiona. Marin *ül*-vartalo on vokaalistoltaan epäodotuksenmukainen, mutta sen kuulumista tähän ei silti ole epäilty. Filchenkon (2007: 170) mukaan itähantin vastine muiden kielten *ila-sanan jatkajalle ei esiinny postpositiona vaan esim. adverbina *il* 'alas', *ilən* 'alhaalla' (Filchenko 2007: 170; vrt. SSA 1: 66). Hänen mukaansa postpositioiden tapaan käytettävät 'alla'-merkityksiset suhdasanat itähantissa ovat *uj*- ja *pittə*- (Filchenko 2007: 198199). Csepreghillä (1998: 34) on kuitenkin esimerkkejä vartalon *iapi*-käytöstä myös postpositiona, esim. *pəsan iapi-nə* 'pöydän alla', jossa suhdesanaan on liittynyt adverbeissä ja postpositioissa usein esiintyvä johdin *-pə*.

Kieli	Loc+	Loc=	Loc–	Loc~
Pohjoissaame	<i>vuolla-i</i>	<i>vuol-de</i>	<i>vuol-de</i>	<i>vuole</i>
Suomi	<i>al-le</i>	<i>al-la</i>	<i>al-ta</i>	<i>al-i(tse)</i>
Ersä	<i>alo-v</i>	<i>alo</i>	<i>al-do</i>	<i>al-ga</i>
Mari	<i>üly-k(ö)</i>	<i>ül-nö</i>	<i>üly-č(yn)</i>	
Udmurtti	<i>ul-e</i>	<i>uly-n</i>	<i>ul-γs</i>	<i>ul-ti</i>
Pohjoismansi	<i>jol-a</i>	<i>jol-ən</i>	<i>jol-əl</i>	
Itähanti	<i>uj-a</i>	<i>uj-nə/pittə-nə</i>	<i>uj-oy</i>	
		<i>ilən</i>		
Unkari	<i>alá</i>	<i>ala-tt</i>	<i>al-ól</i>	<i>al-ul</i> [adv.]
Tundranenetsi	<i>ɲil-b</i>	<i>ɲil-na</i>	<i>ɲilə-d</i>	<i>ɲil-mña</i>

Taulukko 2: *ila-postpositiovartalon levikki ja sijaintivutus

Postpositioiden taiputuksessa näkyy pohjoissaamessa paikallissijaparadigman supistuminen, lokatiivin ja ablatiivin sulautuminen ja niiden funktioiden korvaaminen yhdellä sijalla. Marissa, udmurtissa, mansissa, hantissa janenetsissä näkyy selvimmän vanha lokatiivin tunnus *-nA, samaan paradigmaan kuuluva kuin erosijainen ablatiivi *-tA, jonka reliktit ovat selvimmät taulukon kielistä pohjoissaamessa, suomessa, ersässä ja tundranenetsissä. Unkarin lokatiivi -tt on nykykielessä epäproduktiivinen, mutta esiintyy vanhoissa uralilaisissa postpositioissa ja pronominivartaloissa kuten *itt* 'täällä' ja *ott* 'siellä'. Myös tätä lokatiivin tunnusta *-t on pidetty unkarin ja mansin perusteella vanhana (esim. itämansi *k°ääl-t* 'talossa', *sə-s-t* 'selässä' (Kulonen 2007: 22, 65)), suomalais-ugrilaiseen kantakieleen palautuvana päätteellä (Hajdú 1976: 62, Kulonen 1993:

79–80, Mátaí 1991: 401–415, 1992: 602–606, Rédei 2002 [1996]: 268–269, Honti 2019: 398). Pohjoismansin postpositioissa *t*-aines ei kuitenkaan esiinny, vaan niiden lokatiivi edustaa vanhaa *n*-ainesta.

4.2. **(w)üli-* 'yllä, päällä'

Postposition **(w)üli-* 'yllä, päällä' levikki on samoin laaja. Sen jatkajat ovat nykykielissä käytössä muissa kielihaaroissa paitsi ugrilaisissa kielissä (SSA 3: 490, UEW: 573–574, Janhunen 1981: 256, Sammallahti 1988: 536). Mansin lekseemi *älk, älyč, ällä, alyč* 'ylöspäin, ylävirtaan' on yhdistetty tähän epävarmana (SSA 3: 490). Varsinainen postpositioivartalo *num-* 'yllä', 'yltä' on kuitenkin eri alkuperää. Unkarin *föl-* 'ylä-' on samaa alkuperää kuin suomen *pitkä*, mansin *palit* 'pituus, etäisyys', hantin *pēlät* 'korkeus', tundranenetsin *pirča* 'korkea' (SSA 2: 377). Itähantin sanan *oyti* (~ *owti*) taustalla on nomini *oy* (~ *ow*) '(ihmisen tai eläimen) pää'. Toinen itähantin 'yllä'-merkityksinen suhdesana *əlnəŋ* 'pinta, (jonkin) päällä' on muodostettu sanasta *əl-* 'keho, vartalo' (Filchenko 2007: 198.)

Kaikkien kantaauralin **(w)üli-*postposition jatkajien merkitykset viittavat yläpuolella olevaan suhteelliseen sijaintiin, mutta merkitysvaihteet vaihtelevat kielittäin. Osassa kielistä **(w)üli-*sanueen jatkajat ovat erikoistuneet merkitsemään sijaintia korkealla yläpuolella (suomi) tai marginaalistuneet (esim. marissa ks. Bereczki 2013: 302, 311), ja niiden rinnalla on käytössä muita jonkin yläpuolella tai pinnalla olemiseen viittaavia postpositioita, kuten suomen *päällä*, marin *ümbälne* ja ersän *langso* 'päällä'.

Kieli	Loc+	Loc=	Loc–	Loc~
Pohjoissaame	<i>al-a</i>	<i>al-de</i>	<i>al-de</i>	—
Suomi	<i>yl-le</i>	<i>yl-lä</i>	<i>yl-tä</i>	<i>yl-i(tse)</i>
Ersä	<i>vel'ks-s</i>	<i>vel'ks-se</i>	<i>vel'ks-ste</i>	<i>vel'-d'e</i>
Mari	<i>ümba-ke</i>	<i>ümbäl-ne</i>	<i>ümbač(yn)</i>	—
	<i>wyl-än</i>	<i>wyl-ne</i>	<i>wyl-ec</i>	
Udmurtti	<i>vyl-e</i>	<i>vyly-n</i>	<i>vyl-ys'</i>	<i>vyl-ti</i>
Pohjoismansi		<i>num-ən</i>	<i>num-əl</i>	—
Itähanti		<i>əlnəŋ-nə/ oyti-nə</i>		
Unkari	<i>föl-é</i>	<i>fölö-tt</i>	<i>föl-ül</i>	<i>föl-ül</i>
Tundranenetsi	<i>ni-h</i>	<i>ni-na</i>	<i>ni-d</i>	<i>ni-mña</i>

Taulukko 3: **(w)üli-*postpositioivartalon levikki ja sijaintivutus

2. Etelä-, itä-, länsi- ja pohjoismansi, tässä järjestyksessä.

Taivutusmorfologialtaan 'yllä'-postpositiot muistuttavat suurimassa osassa kieliä 'alla'-postpositioita. Ersässä kuitenkin johtimellinen *vel'ks-* 'ylä(osa)' -postpositio taipuu substantiivien tapaan käyttäen sibilantillisia paikallissijapäätteitä, kun 'alla'-postposition taivutus (*alo-v, alo, al-do*) poikkeaa niistä huomattavasti. Tundranenetsissä kantaauralin lokatiivi- ja ablatiivitunnusten kaltaiset vanhat yksitavuiset sijapäätteet ovat käytössä kaikissa postpositioissa, mutta kaikki uudemmat substantiivien paikallissijapäätteet ovat nenetsissä kaksitavuisia. Postpositiot ja substantiivit taipuvat kuitenkin molemmat kaikissa kielen neljässä paikallissijassa. Myös udmurtissa postpositiot taipuvat useissa paikallissijoissa, ja niiden taivutuspäätteet puolestaan ovat samat kuin substantiivien paikallissijat. Taulukossa havainnollistettujen udmurtin illatiivin, inessiivin, elatiivin ja prolatiivin lisäksi *vył(y)* 'yllä' -postpositiolla on sijataivutusmuodot *vył-ož* 'ylös asti' (terminatiivi) 'till the top of', *vył-ysen* 'yltä päin' (egressiivi) ja *vył-lań* 'yläsuuntaan' (approksimatiivi) (Bartens 2000: 294). Lisäksi udmurtissa voidaan muodostaa sekundaareja approksimatiivikantaisia kaksi sijapäätettä yhdistäviä muotoja, kuten *vył-lań-yn* yllä-APPR-INE : *vył-lań-ti* yllä-APPR-PRO : *vył-lań-ož* yllä-APPR-TERM jne. (Bartens 2000: 294).

4.3. **edi-* 'edessä'

Vanhan postposition **edi-* 'ede(ssä)' levikki nykykielissä kattaa itämerensuomen, ugrialaiset kielet (SSA 1: 108, UEW: 71–72) sekä samojedikielet (Helimski 1986: 135–136, Aikio 2002: 48). Merkitys niissä on suhteellista sijaintia ilmaiseva: suomen postpositio *edessä*, pohjoismansin *eelaly* 'eteenpäin', *eel-al* 'kaukaa', tundranenetsissä 'vieressä' tai 'vastapäätä'. Itähantissa pelkkää *edi-vartalon jatkajaa edustaa adverbi *ilən* 'edessä, ennen', kun taas postposition tapaan käytettävä suhdesana on *iapi* 'etupuoli': *iapija* 'eteen', *iapina* 'edessä' (Csepregi 1998: 34, Filchenko 2007: 170, 199). Samojedissa *edi-vartalon jatkajaa edustaa kantasamojedin *ir 'edessä, vastapäätä, vieressä' (Helimski 1986: 135–136) > tundranenetsin *jir-ńa, jir-kəna* 'vieressä, vastapäätä', jolla ei ole 'edessä'-merkitystä.

Pohjoisaamen *ovda-* 'edessä' on yhdistetty suomen sanaan *ensi* (Sammallahti 1998: 259). Ersän *ikel'e*-sanueen alkuperä puolestaan on tuntematon. Marin *ončyl-* ja udmurtin *až* (~ komin *vož*) taas on rinnastettu itämerensuomen *otsa*-sanaan, jolle yhtäältä on rekonstruoitu kantamuodoksi kantaauralin sana *onča 'etuosa, otsa' (Bereczki 2013: 174, UEW: 339), mutta toisaalta on pidetty mahdollisena, että suomalais-permiläinen sana olisi perua germaanista, < **anhja-* 'otsa' (Koivulehto 1979: 290, 1999: 253–255, LÄGLOS 2: 312–313, SSA 2: 275–276).

UEW (303–304) rinnastaa tundranenetsin postpositiona käytettävän *ńer*-sanan saamelais-, mordvalais- ja permiläiskielissä sekä marissa esiintyvään 'niemä' ja 'nenää' tarkoittavaan sanaan (vrt. pohjoisaamen *nierra* 'poski', ersän *ńeń* ja udmurtin ja komin *ńir*). Merkityksenmuutos vastaisi hyvin oletettua marin ja permin 'otsa' → 'edessä'-kehitystä (Bereczki 2013: 174, UEW: 339) ja muista kielistä tunnettuja merkityksenmuutoksia, joissa 'edessä'-merkitys juontuu kasvoja tai kasvojen osaa tarkoittavasta substantiivista (Zalizniak et al. 2012–2017). Sammallahti (1988: 553) tosin rekonstruoii

sanan *neeri 'poski, nenä' vain suomalais-permiläiseen kantakieleen ilman samojedin vastineita. Mikäli suomalais-permiläinen sana kuitenkin rekonstruoidaan muotoon *näri (Aikio 2012: 240), tundranenetsin sanan taustalla oleva kantasamojedin *närə 'kärki, etuosa' (*nerə, Janhunen 1977: 110) vaikuttaisi sopivan äänteellisesti läntisten uralilaisten kielten sanoihin.³

Kieli	Loc+	Loc=	Loc–	Loc~
Pohjoissaame	<i>ovdi-i</i>	<i>ovdda-s</i>	<i>ovdda-s</i>	<i>ovdda-l</i>
Suomi	<i>ete-en</i>	<i>ede-ssä</i>	<i>ede-stä</i>	<i>ed-itse</i>
Ersä	<i>ikel'e-v</i>	<i>ikel'-se</i>	<i>ikel'-de</i>	<i>ikel'-ga</i>
Mari	<i>ončy-ko</i>	<i>ončy-lno</i>	<i>ončy-č</i>	
Udmurtti	<i>až-e</i>	<i>ažy-n</i>	<i>až-ys'</i>	<i>až-ti</i>
Pohjoismansi	<i>eelaly</i>	<i>eel-an</i>	<i>eel-əl</i>	
Itähanti	<i>iłpija</i>	<i>iłpinə</i>		
Unkari	<i>elé (elő-re)</i>	<i>elő-tt</i>	<i>elő-l (elő-ről)</i>	
Tundranenetsi	<i>jir-q</i> <i>jirt-q</i>	<i>jir-ña,</i> <i>jir-kəna</i>	<i>jir-ñad</i> <i>jir-kəd</i>	<i>jir-mña</i>
	<i>ner-b</i>	<i>ner-ña</i>	<i>ner-əd</i>	<i>ner-mña</i>

Taulukko 4: *edi-postpositioivartalon levikki ja sijataivutus

Taivutuksesta käy ilmi, että sekä pohjoissaamessa *ovddas* että suomessa *edessä* ja *edestä* edustavat sisäpaikallissijaisia *s-* + *nA*-lokatiiveja eli uudempaa produktiivista sijataivutusta. Erityisesti suomen sanan tapauksessa tämä on merkillepantavaa, sillä näyttää siltä, että kantauralista periytynyt lekseemi on uudistanut taivutuksensa. Pohjoissaamessa sekä samanmerkityksinen postpositio että sen taivutus edustavat uudempaa kerrostumaa. Prolatiivisarakkeen muodon *ovddal* 'vastaan' taivutus on epäsäännöllinen kuten muidenkin pohjoissaamen prolatiivisten ilmausten, joilla ei ole tiettyä yhtenäistä morfologista tunnusta. Ersässä illatiivi ja ablatiivi *ikel'e-v*, *ikel'-de* taipuvat samoin kuin *alo-v*, *al-do* 'alla', mutta inessiivissä on produktiivinen *s*-paikallissijan tunnus: *ikel'-se*, kuten *vel'ks-se* 'yllä' paradigmoineen. Muiden kielten taivutus on melko odotuksenmukainen verrattuna 'alla'- ja 'yllä'-postpositioihin (taulukot 2 ja 3).

3. Äännesuhteiltaan vastaava rinnastus olisi Aikion (2012: 231) esittämä etymologia: kantasamojedin *jāmVja (> tundranenetsin *jewej* 'keitto') ~ suomen *liemi*, pohjoissaamen *liepma* 'liemi', udmurtin *lijm* 'keitto, liemi' jne.

4.4. *taka-, *miñä- ~ *müñä- 'takana' ja 'jälkeen'

Eniten vaihtelua kielikunnan sisällä on tässä käsitellyistä postpositioista 'takana'-merkityksellä. Kantauraliin rekonstruoitu *taka- 'takana' edustuu saamessa, itämeren-suomessa ja samojedikielissä (UEW: 506–507, Aikio 2015: 33, 56). Toinen kantauraliin palautettu postpositio *miñä- ~ *müñä- (Sammallahti 1988: 546) edustuu 'takana'- tai 'perässä'-merkityksisenä postpositiona unkarissa ja saamessa. Sen vastineet, joita on laajasti myös muissa uralilaisissa kielissä, viittaavat esimerkiksi 'jälkeen'-merkityksiseen temporaaliseen suhteeseen kuten suomen *myöhemmin* (samoin mari, mordvalais- kielet ja mahdollisesti komi), komitatiivisuuteen (itämerensuomi, komi ja unkari, vrt. suomen *myös*, unkarin *meg* 'ja, taas'), reittiin tai tapaan (itämerensuomi ja mahdollisesti mansi, vrt. suomen *myöten* ja mansin *mänt* 'pitkin, läpi, kuluessa') (SSA 2: 190). Postpositiovartaloiden levikkiä ja sijaituvutusta esittelevästä taulukosta *miñä-/ *müñä- vartalon muut kuin 'taka'- tai 'jälkeen'-merkityksisissä postpositiorakenteissa esiintyvät vastineet on jätetty pois.

Kieli	Loc+	Loc=	Loc–	Loc~
Pohjoissaame	<i>duobka-i</i>	<i>duobke-n</i>	<i>duobke-n</i>	<i>duogi</i>
	<i>maññä-i</i>	<i>mañi-s</i>	<i>mañi-s</i>	<i>mañil</i>
Suomi	<i>taa-(kse)</i>	<i>taka-na</i>	<i>taka-a(ta)</i>	<i>ta-i(tse)</i>
Ersä	<i>ekše-s</i>	<i>ekš-se</i>	<i>ekš-ste</i>	<i>ekše-va</i>
Mari	<i>šenge-k(e)</i>	<i>šenge-lñ(e)</i>	<i>šenge-č(yn)</i>	
Udmurtti	<i>šör-γ</i>	<i>šör-γñ</i>	<i>šör-γś</i>	<i>šör-ti</i>
Pohjoismansi	<i>sis-nūpel/ sisən/saajən</i>	<i>sis-pāl/ saajəl/saajt</i>	<i>sis-pālñel/sisəl</i>	
	<i>qasa/säjä/ tšöntšä/pirtə/ pīrika/potša</i>	<i>qasəñə/säjñə/ tšöññə/pīrñə/ potšñə</i>		(<i>pīr-ka</i>)
Unkari	<i>mögé</i>	<i>mögö-tt</i>	<i>mög-ül</i>	
Tundranenetsi	<i>t'axə-b</i>	<i>t'axə-ña</i>	<i>t'axə-d</i>	<i>t'axə-mna</i>

Taulukko 5: *taka- ja *miñä-/ *müñä-postpositiovartaloiden levikki ja sijaituvutus

Mordvalais-, permiläis- ja obinugrilaiskielissä sekä marissa käytetään 'taka'-merkityksessä laajaa kirjoa muita kuin kantauralin postpositioiden jatkajia. Pohjoismansissa ja itähantissa 'takana'-merkityksisiä postpositioita on erityisen runsaasti. Marin *šenge-k(e)*-postpositio on vanha sana, sukua mansin *saangk* 'lantio' ja unkarin *segg* 'takapuoli'

sanoille ja palautuu kantaauralin sanaan **šāṅkz* 'takapuoli' (UEW: 506–507). Marin esimerkissä näkyvä merkityskehitys PU 'takapuoli' > mari 'takana' on tavallinen muualakin: Merkityksenmuutos takaisesta ruumiinosasta (selkä, takapuoli) spatiaalisen suhteen 'takana' kautta temporaaliseen merkitykseen 'jälkeen' on ja dokumentoitu monissa maailman kielissä (Hilpert 2007, Zalizniak et al. 2012–2017). Samantyyppisiä esimerkkejä on myös uralilaisissa kielissä lukuisia muitakin, vrt. suomen *perä* (N) : *perässä* (N/PP).

Sanue *miñä-* ~ **müñä* edustaa merkityksenmuutosta lokaalisesta temporaaliiseen. Postpositioiden kieliopillistumis- ja merkityskehitystendenssien perusteella voidaan hyvin arvella, että myös postpositiot **taka-* ja **miñä-* ovat jossakin esikantaauralin vaiheissa merkinneet konkreettisesti 'takapuolta' tai 'selkää'.

Taivutuksensa puolesta **taka*-postposition jatkajat edustavat vanhaa ei-produktiivista taivutusta, joka näkyy selvästi olosijaisista muodoista *duohke-n*, *taka-na*, *t'axə-ña*. Pohjoissaamen *maŋi-s*, **miñä*-postposition jatkaja, puolestaan taipuu kuten 'edessä'-merkityksinen *ovdda-s*. Produktiiviset, nominien taivutuksen mukaiset sijapäätteet ovat käytössä odotuksenmukaisesti marissa ja udmurtissa, mutta myös ersässä: *ekš-se* 'takana', vrt. *vel'ks-se* 'yllä' ja *ikel'-se* 'edessä'. Obinugrilaisista kielistä pohjoismansin *saajt* 'takana' edustaa unkarin kaikkien postpositioiden lokatiivissa esiintyvää *-t*-tunnusta.

5. Lopuksi

Olemme edellä käsitelleet vanhimpia uralilaisia postpositioita **ila-* (**ala-*) 'alla, alapuolella', **edi-* 'edessä', **miñä-* ~ **müñä-* 'takana, jälkeen', **taka-* 'takana' ja **(w)üli-* 'yllä' kielen muutoksen ilmentäjinä. Olemme tarkastelleet niiden levikkiä, säilymistä ja korvautumista uusilla postpositioilla sekä niiden morfologiaa, vanhojen taivutus-päätteiden säilymistä ja postpositioiden mukautumista uudempaan taivutusmorfologiaan. Yhteenvedona voidaan todeta, että:

1. 'edessä' ja 'takana' -merkityksiset postpositiot uusiutuvat ja varioivat uralilaisissa kielissä paljon. Niiden alkuperä on toisinaan läpinäkyvä ja tausta usein ruumiinosien nimityksissä, kuten 'selkä', 'takapuoli', 'nenä', 'otsa' jne.). Tällainen semanttinen kehitys on tavallista myös muissa maailman kielissä. Variaatiota ja moninaisuutta osoittaa erityisesti 'taka'-merkityksisissä postpositioissa paitsi näiden lekseemien korvautuminen uusilla, myös useamman samantyyppistä merkitystä kantavan postposition esiintyminen samassa kielessä. Näin näyttää olleen myös kantaauralissa, johon 'taka'-merkityksisiä postpositioita on rekonstruoitu kaksi. 'Alla' ja 'yllä' -merkityksiset postpositiot ovat läpinäkyvämpiä ja myös pysyvämpiä. Uusien postpositioiden syntyminen ruumiinosien nimityksistä ei ole yhtä tavallista kuin 'taka' ja 'etu' -vartaloisilla sanoilla, vaikka vastavia merkityksenkehityksiä (kuten *pää* : *päällä*) tunnetaankin. Erityisesti 'yllä'-merkityksisiä uusia postpositioita on syntynyt monissa kielissä vanhojen rinnalle.

2. Joissakin uralilaisissa kielissä osa vanhoista postpositioista on säilyttänyt taivutuksessaan vanhoja paikallissijapäätteitä, joita ei käytetä enää kielen muussa sijataivutuksessa. Kaikissa kielissä kantakielestä periytyvät postpositiot eivät kuitenkaan automaattisesti säilytä vanhaa taivutusta. Kussakin kielessä ratkaisut tehdään kielen omista lähtökohdista kielen sijojen sekä suhdesanojen ja postpositioiden välisen semanttisen kentän mukaisesti. Osassa kieliä (kuten mari ja udmurtti) kaikki postpositiot, vanhatkin, ovat mukautuneet produktiiviseen taivutusmorfologiaan. Toisissa kielissä (tundanenetsi, unkari ja itähanti) taas vanhimmat postpositiot taipuvat niille ominaisten, nominien taivutusmorfologiasta poikkeavien sijapäätteiden mukaan. Osassa kielistä vanhoissa postpositioissa esiintyy sekä produktiivista että vanhaa sijataivutusta (pohjoissaame, ersä, suomi).
3. Koska postpositioiden uusiutuminen on uralilaisissa kielissä jatkuva, kanta-uralissa oli todennäköisesti sekä läpinäkymättömiä kieliopillisia postpositioita että läpinäkyviä suhdesanoja, joita käytettiin postpositiolarausekkeiden pääsanoina. Syntaktisesti epäitsenäisten, kieliopillisten postpositioiden voidaan olettaa syntyneen ennen kanta-uralin aikaa suhdesanoina toimineista substantiiveista nykyisistä uralilaisista kielistä ja monista muista kielistä tunnettujen merkityksenmuutosten kautta. Postpositioiden voidaan olettaa taipuneen kanta-uralin paikallissijamorfologian mukaisesti ja noudattaneen nykykielistä tunnettua postpositiolarausekkeen rakennetta.

Lyhenteet

ACC	akkusatiivi	GER	gerundi
ADE	adessiivi	INE	inessiivi
ADV	adverbi	LOC	lokatiivi
APPR	approksimatiivi	PRO	prolatiivi
CAUS	kausatiivi	PST	mennyt aika
DAT	datiivi	SG	yksikkö
ESS	essiivi	TERM	terminatiivi
GEN	genetiivi		

Kirjallisuus

- AIKIO, ANTE 2002: New and old Samoyed etymologies. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 57: 9–57.
- AIKIO 2012 = LUOBBAL SÁMMOL SÁMMOL ÁNTE (ANTE AIKIO) 2012: On Finnic long vowels, Samoyed vowel sequences, and Proto-Uralic *x. – Tiina Hyytiäinen, Lotta Jalava, Janne Saarikivi & Erika Sandman (toim.): *Per Urales ad Orientem. Iter polyphonicum multilingue*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 264. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. 227–250.
- AIKIO, ANTE 2015: The Finnic ‘secondary e-stems’ and Proto-Uralic vocalism. – *Journal de la Société Finno-Ougrienne* 95. 25–66.

- AIKIO, TULOSSA = LUOBBAL SÁMMOL SÁMMOL ÁNTE: Proto-Uralic. – Marianne Bakró-Nagy, Johanna Laakso & Elena Skribnik (eds.), *The Oxford guide to the Uralic languages*. Oxford University Press.
- AIKIO, ANTE & YLIKOSKI, JUSSI 2007: Suopmelaš gielaid *l*-kásusiid álgovuodđu sáme- ja eará fuolkegielaid čuovggas. – Ylikoski Jussi & Ante Aikio (toim.), *Sámit, sánit, sátnehámit. Riepmočála Pekka Sammallahitii miessemánu 21. beaivve 2007*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 253. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. 11–71.
- ARKHANGELSKIY, TIMOFEY & USACHEVA, MARIA 2015: Syntactic and morphosyntactic properties of postpositional phrases in Beserman Udmurt as part-of-speech criteria. – *SKY Journal of Linguistics* 28: 103–137.
- BAERMAN, MATTHEW & CORBETT, GREVILLE 2007: Linguistic typology: Morphology. – *Linguistic Typology* 11: 115–117.
- BARTENS, RAIJA 2000: *Permiläiskielten rakenne ja kehitys*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 238. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- BERECZKI, GÁBOR 2013: *Etymologisches Wörterbuch des Tscheremissischen (Mari). Der einheimische Wortschatz*. Nach dem Tode des Verfassers herausgegeben von Klára Agyagási und Eberhard Winkler. Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica 86. Wiesbaden: Harrassowitz.
- CSEPREGI, MÁRTA 1998: *Szurguti osztják chrestomathia*. Studia Uralo-Altaica Supplementum 6. Szeged: JATE.
- DRYER, MATTHEW S. 2013: Order of adposition and noun phrase. – Matthew S. Dryer & Martin Haspelmath (toim.), *The world atlas of language structures*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology.
<<http://wals.info/chapter/85>> (luettu 24.1.2019).
- EWU = LORÁND BENKŐ (TOIM.): *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993.
- DE GROOT, CASPER 2017 (TOIM.): *Uralic essive and the expression of impermanent state*. Typological studies in language 119. Amsterdam: John Benjamins.
- FILCHENKO, ANDREY 2007: *A Grammar of Eastern Khanty*. PhD dissertation. Department of Linguistics, Rice University.
- FORSBERG, ULLA-MAIJA 2018: *Sosva. Pohjoismansin sanasto*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisu 53. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Verkkosivusto.
<<https://sanat.csc.fi/wiki/Sosva>>.
- GRÜNTAL, RIHO 2005: Miksi itämerensuomessa on prepositioita. – *Virittäjä* 109: 28–51.
- GRÜNTAL, RIHO 2019: Canonical and non-canonical patterns in the adpositional phrase of Western Uralic. Constraints of borrowing. – *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 97: 9–34.
- GRÜNTAL, RIHO (TULOSSA): Adpositional phrase in Uralic. – Marianne Bakró-Nagy, Johanna Laakso & Elena Skribnik (toim.), *The Oxford guide to the Uralic languages*. Oxford: Oxford University Press.
- HAGÈGE, CLAUDE 2010: *Adpositions*. Oxford: Oxford University Press.
- HAJDÚ, PÉTER 1976: *Bevezetés az uráli nyelvtudományba*. 3. kiadás. Budapest: Tankönyvkiadó.
- HASPELMATH, MARTIN 2003: Adpositions. – *International encyclopedia of linguistics*. 2nd ed. New York: Oxford University Press. 39–41.
- HASPELMATH, MARTIN 2007: Pre-established categories don't exist. Consequences for language description and typology. – *Linguistic Typology* 11: 119–132.
- HEINE, BERND & TANIA KUTEVA 2002: *World lexicon of grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.

- HELIMSKI, EUGENE 1986: Etymologica 1–48. (Материалы по этимологии маторско-тайгйско-карагасского языка.) – *Nyelvtudományi Közlemények* 88: 119–143.
- HELIMSKI, EUGENE 1999: Ural. *lās ‘bei, in der Nähe’ im Samojedischen (und im Ungarischen?). – *Finnisch-Ugrische Mitteilungen* 21/22: 77–81.
- HILPERT, MARTIN 2007: Chained metonymies in lexicon and grammar: A cross-linguistic perspective on body part terms. – Radden Günter, Klaus-Michael Köpcke, Thomas Berg & Peter Siemund (toim.), *Aspects of meaning construction*. Amsterdam: John Benjamins. 77–98.
- HONTI, LÁSZLÓ 2019: Ősi esetrágok „rejtőzködő” ugor képviselői. – *Magyar Nyelv* 115: 385–407.
- JANHUNEN, JUHA 1977: *Samojedischer Wortschatz. Gemeinsamojedische Etymologien*. Castrelianum toimitteita 17. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- JANHUNEN, JUHA 1981: Uralilaisen kantakielen sanastosta. – *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 77: 219–274.
- JANHUNEN, JUHA 1982: On the structure of Proto-Uralic. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 44: 23–42.
- KOIVULEHTO, JORMA 1979: Lainoja ja lainakerrostumia. – *Virittäjä* 83: 267–301.
- KOIVULEHTO, JORMA 1999: *Verba mutuata. Quae vestigia antiquissimi cum Germanis aliisque Indo-Europaeis contactus in linguis Fennicis reliquerint*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 237. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- KULONEN, ULLA-MAIJA 1993: *Johdatus unkarin kielen historiaan*. Suomi 170. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KULONEN, ULLA-MAIJA 2007: *Itämansin kielioppi ja tekstejä*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- LEVINSON, STEPHEN C. 2003: *Space in language and cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LÄGLOS = A. D. KYLSTRA, SIRKKA-LIISA HAHMO, TETTE HOFSTRA & OSMO NIKKILÄ 1991–2012: *Lexikon der älteren germanischen Lehnwörter in den ostseefinnischen Sprachen* 1–3. Amsterdam: Rodopi.
- МАЙТИНСКАЯ 1982 = Майтинская, Клара Е.: *Служебные слова в финно-угорских языках*. Москва: Наука.
- MÁTAI, MÁRIA D. 1991: A határozószók. – Loránd Benkő (toim.), *A magyar nyelv történeti nyelvtana I: A korai ómagyar kor és előzményei*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 401–432.
- MÁTAI, MÁRIA D. 1992: A határozószók. – Loránd Benkő (toim.), *A magyar nyelv történeti nyelvtana II.1. A kései ómagyar kor. Morfematika*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 570–661.
- MDWB = H. Paasonen *Mordwinisches Wörterbuch* I–VI. Zusammengestellt von Kaino Heikkilä. Bearbeitet und herausgegeben von Martti Kahla. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XXIII. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura 1990–1999.
- OJUTKANGAS, KRISTA 1998: Itämerensuomalainen näkökulma kielipillistumiseen. – *Sananjalka* 40: 67–86.
- OJUTKANGAS, KRISTA 2001: *Ruumiinosannimien kielipillistuminen suomessa ja virossa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 845. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RAUN, ALO 1988: Proto-Uralic comparative historical morphosyntax. – Denis Sinor (toim.), *The Uralic languages. Description, history and foreign influences*. Leiden: Brill. 555–571.

- RAVILA, PAAVO 1945: Suomalais-ugrilaisten kielten taivutuksen historiaa. – *Virittäjä* 49: 314–326.
- RAVILA, PAAVO 1953: Sanaluokat, erityisesti uralilaisia kieliä silmällä pitäen. – *Virittäjä* 57: 41–50.
- RAVILA, PAAVO 1957: Die Wortklassen, mit besonderer Berücksichtigung der uralischen Sprachen. – *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 59:3.
- RÉDEI, KÁROLY 2002 [1996]: A magyar alaktan uráli (finnugor) háttere. – *Rédei Károly válogatott írásai*. Válogatta Honti László. Uralisztikai tanulmányok 12. Budapest: ELTE Finnugor Tanszék.
- RIESE, TIMOTHY 2001: *Vogul. Languages of the World / Materials* 158. München: Lincom Europa.
- SALMINEN, TAPANI 1993: Word classes in Nenets (and a few words about their Uralic parallels). Ulla-Maija Kulonen (hrsg.), *Festschrift für Raija Bartsch zum 25.10.1993*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 215. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. 257–264.
- SAMMALLAHTI, PEKKA 1988: Historical phonology of the Uralic languages with special reference to Samoyed, Ugric and Permic. – Denis Sinor (toim.), *The Uralic languages. Description, history and foreign influences*. Leiden: Brill. 478–554.
- SAMMALLAHTI, PEKKA 1993: *Sámi-suoma-sámi sátnegirji*. 5. painos 2013. Ohcejohka: Girjegiisá.
- SAMMALLAHTI, PEKKA 1998: *The Saami languages. An introduction*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- SMJA = *Словарь марийского языка* 1–10. Йошкар-Ола: Марийское книжное издательство 1990–2005.
- SSA = ERKKI ITKONEN & ULLA-MAIJA KULONEN (TOIM.) 1992–2000: *Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 556, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus – Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- STOEBKE, RENATE 1968: *Die Verhältnisswörter in den ostseefinnischen Sprachen*. Indiana University Publications, Uralic and Altaic Series 93. Bloomington: Indiana University
- TAULI, VALTER 1966: *Structural tendencies in Uralic languages*. Indiana University Publications, Uralic and Altaic Series 17. London: Mouton & co.
- TEREŠČENKO, N. M. 1965 [Н. М. Терещенко]: *Ненецко-русский словарь*. Москва: Советская Энциклопедия.
- UEW = KÁROLY RÉDEI & AL. 1988–1991: *Uralisches etymologisches Wörterbuch* 1–3. Wiesbaden: Harrassowitz.
- VISK = AULI HAKULINEN, MARIA VILKUNA, RIITTA KORHONEN, VESA KOIVISTO, TARJA HEINONEN & IRJA ALHO 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkoversio. <<http://scripta.kotus.fi/visk/>> (luettu 14.3.2019).
- YLIKOSKI, JUSSI 2011: A survey of the origins of directional case suffixes in European Uralic. – Seppo Kittilä, Katja Västi & Jussi Ylikoski (toim.), *Case, animacy and semantic roles*. Typological Studies in Language 99. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins. 235–280.
- YLIKOSKI, JUSSI 2016: The origins of the western Uralic *s*-cases revisited: historiographical, functional-typological and Samoyedic perspectives. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 63: 6–78.
- ZALIZNIAK, ANNA & BULAKH, MARIA & GANENKOV, DMITRI & GRUNTOV, ILYA & MAISAK, TIMUR & ROUSSEAU, MAXIM 2012–2017: Database of the semantic shifts in the languages of the world. <<http://semshifts.iling-ran.ru/>> (luettu 14.3.2019).